

УДК 378.637.016:7:036

**МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ У НАВЧАЛЬНОМУ
ПРОЦЕСІ ФАКУЛЬТЕТУ МИСТЕЦТВ ТА ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ****Олександр Стотика, Ірина Стотика***Мелітопольський державний педагогічний університет
вул. Леніна, 20, 72315 Мелітополь, Запорізька область, Україна*

Викладено основні положення щодо удосконалення змісту навчального процесу на факультеті мистецтв та художньої освіти у напрямі організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента в умовах музично-педагогічної співтворчості. Сформульовано принципи побудови і функціонування комплексної системи творчої взаємодії у професійно-педагогічній підготовці студентів-музикантів.

Ключові слова: музично-педагогічна співтворчість, комплексна система творчої підготовки, продуктивні види творчості.

Комплексна система творчої підготовки є системою принципів і умов, форм і методів реалізації продуктивних видів музично-педагогічної творчості студентів в умовах інтеграції індивідуального навчання і педагогічної практики. У науково-методичній літературі перше місце посідає думка про необхідність продуктивної музично-педагогічної підготовки, про її роль у становленні педагогічної креативності вчителя як критерію педагогічної творчості і педагогічної майстерності (Н. Л. Біла, Я. Я. Бірзкопс, Е. Гуцало, І. Н. Одинокова та ін.). Ми також вважаємо, що продуктивна музично-творча діяльність є визначеним показником глибини збагнення музики, свідчить про наявність процесу індивідуально-особистісного розвитку учасників навчально-виховного процесу. З огляду на це формування навичок і умінь продуктивної музично-педагогічної співтворчості ми виділяємо як особливе педагогічне завдання.

Отже, комплексна система творчої підготовки покликана забезпечити цілісність музично-естетичних, психолого-педагогічних і музично-творчих аспектів підготовки музикантів у педагогічному вищому навчальному закладі; інтеграцію теоретичного, технологічного і практичного етапів формування і реалізації музично-педагогічної творчості в умовах індивідуального навчання і педагогічної практики; формування підходу до продуктивної музично-творчої діяльності як ефективної форми

індивідуально-особистісного розвитку тих, хто навчається; інтенсивне оволодіння студентами формами і методами музично-педагогічної творчості.

Відповідно до означеної проблеми ми сформулювали такі принципи побудови і функціонування комплексної системи творчої підготовки.

1. Принцип навчання творчістю. Суть його полягає в тому, що студенти не просто опановують готову технологію (формами і методами музично-педагогічної творчості), а й моделюють власні підходи до вирішення професійно-педагогічних завдань музично-естетичного виховання, створюють оригінальні методики стимулювання музичної творчості, моделюють педагогічні ситуації співтворчості тощо. Власне, це вже не підготовка до майбутньої професійної діяльності, а вихід на реальну професійну творчість – у повному обсязі, у кожен момент навчального процесу. Комплексна система творчої підготовки, відповідно до цього принципу, задає лише орієнтири: початкові і кінцеві параметри музично-педагогічної творчості. Наповнення ж технології змістом відбувається самими майбутніми педагогами-музикантами. Цей принцип розглядають також як принцип музично-педагогічної співтворчості. Така співтворчість з погляду рефлексивної психології культивується шляхом активізації рефлексивних-інноваційних процесів у мисленні, спілкуванні, діяльності. Для цього потрібне створення рефлексивного середовища: у мисленні – проблемно-конфліктних ситуацій, у діяльності – установка на кооперування, а не на конкуренцію, у спілкуванні – взаємин, які припускають доступність власного досвіду людини для іншого і відкритість досвіду іншого для себе.

Виділяють такі ознаки: структурний, процесуальний і функціональний. Перший відображає співтворчу позицію суб'єктів, які взаємодіють у педагогічному процесі. Ця ознака виражається, по-перше, у критичності щодо чужого і свого досвіду; по-друге, у тім, що мета діяльності суб'єктів – не стільки педагогічна знахідка і навіть не спільний результат діяльності, скільки процес спільного пошуку, тобто кожен, хто займає співтворчу позицію, є для іншого гарантом розвитку.

Процесуальна ознака виявляється в тому, що взаємодія суб'єктів співтворчості пов'язана не стільки з взаємообміном досвідом, скільки з взаємним перетворюванням і добудовуванням одне одного як цілісних особистостей. Кожен учасник є каталізатором для розвитку іншого.

Функціональна ознака виявляється в тому, що кожна знахідка, кожен випадок інновації стає лише приводом, виходом в інше знання, але не правилом, не остаточною істиною. Усі принципи в цілому припускають, що педагог стає посередником, ланкою, що забезпечує органічний процес зовнішньої і внутрішньої рефлексії.

У педагогічній практиці, зокрема С. В. Ільїна, зафіксовані деякі суттєві ознаки того, що співтворчість і процес її становлення мають рефлексивно-

інноваційний характер. Необхідність і можливість створення співтворчих взаємин усіх суб'єктів уроку, який організовує вчитель, ілюструє концепція С. В. Ільїна "Вчитель за партою", його висловлення "Усе життя навчаюся у своїх учнів...", "Книга на уроці – лише привід до пізнання себе й іншого...". Процес культивування знаходить своє вираження в методиці "Співімпровізація на уроці": співтворчість у класі організується таким чином, що кожний має право на помилки, "божевільні" ідеї і пошук істинних рішень. Це приводить до особистої відкритості, служить поштовхом для розвитку всіх присутніх, створює ситуацію творчого розкріпачення [2].

Принцип співтворчості як психолого-педагогічного чинника стимулювання продуктивно-творчої діяльності зумовлює певні моменти функціонування комплексної системи творчої підготовки. Це реалізація такої форми співтворчості, що одержала назву "брейнштормінг". Вона припускає усунення психологічного бар'єра творчості в умовах групи, кожний із членів якої висловлює на запропоновану тему будь-які думки, не контролюючи їхнього напрямку, не оцінюючи їх, прагнучи спонукати інших до подібних вільних асоціацій ідей.

Це також створення умови для реалізації психотерапевтичної і креативної функцій сприятливого соціально-психологічного клімату. Як психологічний настрій учасників творчого процесу, такий клімат спрямований на максимальну самореалізацію духовного і творчого потенціалу учасників і створює сприятливі умови для:

- а) рекреації, яка забезпечується шляхом зміни рівня психічної напруженості, усунення нервового напруження від основної (навчально-трудова) діяльності, однорідності існування в інших сферах життєдіяльності;
- б) задоволення і формування раніше нереалізованих потреб особистості, подолання недоліків виховання.

У цьому полягає психотерапевтична функція. Креативна функція соціально-психологічного клімату виражається як у стимулюванні загального розвитку, самореалізації, так і в розвитку художньо-творчих здібностей особистості. Художньо-творчі здібності виявляються у творчому процесі, продуктах творчої діяльності, особистісних рисах людини. Вважають, що креативності навчити не можна, можна лише створити необхідні умови. А це і є соціально-психологічний клімат.

Названі функції взаємозалежні. Зокрема, психотерапевтична функція, яка виявляється в усуненні психічного напруження внутрішнього конфлікту, вивільняє творчі потенції особистості, сприяє їхньому розвитку в художній діяльності. Сюди ж відносять емпатичне спілкування, відчуження і духовно-екзистенціальну рефлексію, метод "занурення" у творчість, його гедоністичну функцію, самовираження і самопізнання в музиці. Цей принцип

ніби “оформлює” музично-педагогічна творчість, зумовлює цілісність цієї технології, будучи одночасно формою і змістом навчально-творчого процесу як на факультеті мистецтв та художньої освіти, так і в умовах педагогічної практики.

Розглянутий принцип також передбачає необхідну наявність продуктивності творчої діяльності як показника істинності і повноцінності пізнання, розвитку у творчості, тому що сутнісною характеристикою людини, основним показником власне людського у фундаментальних вимірах вважають вираження і самовираження. Можна стверджувати, що вираження і самовираження є найважливішими чинниками індивідуально-особистісного розвитку.

2. Принцип цілісності й етапності ґрунтується на взаємопроникненні філософії, психології і педагогіки в процесі реалізації музично-педагогічної творчості. Визначальним чинником такого взаємопроникнення, яке забезпечує цілісність комплексної системи творчої підготовки, є філософсько-естетичний аспект цієї підготовки. Він є методологічною основою побудови і функціонування комплексної системи творчої підготовки, змістом якої є концепції мистецтва (музики) і художньої творчості (педагогіки і психології).

Сформульований принцип повною мірою відповідає потребам вузівського навчання в цілісному підході до підготовки фахівців та складається з трьох етапів:

- а) *теоретичний етап* виявлення і формування змісту філософсько-естетичної, психолого-педагогічної і музично-творчої підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі;
- б) *технологічний етап* виявлення і реалізації шляхів і засобів, форм і методів музично-педагогічної творчості на підставі теоретичного етапу, в умовах індивідуального навчання;
- в) *практичний етап* наступності теоретичного і технологічного етапів в умовах педагогічної практики.

Кожен етап містить всі аспекти музично-педагогічної творчості в їхній єдності, яка зумовлює інтеграцію зазначених етапів комплексної системи творчої підготовки.

На першому етапі формуються методологічні установки музично-педагогічної творчості як професійно-педагогічної діяльності, висвітлюються теоретичні передумови гуманізації системи виховання засобами музичного мистецтва, розглядаються педагогічні можливості позакласних форм виховання і молодіжної музичної культури.

Технологічний етап – процес “занурення” студентів у творчу діяльність за принципом навчально-творчого тренінгу, коли створюються ситуації неможливості іншого вирішення або підходу, крім творчого. Якщо

теоретичний етап – це лекційний курс і семінарські заняття, то другий етап був заснований на практичних заняттях.

Виконавська практика є перехідним моментом у процесі інтеграції перших двох етапів у третій, практичний. Цей вид практики на факультеті мистецтв та художньої освіти здійснюється у процесі індивідуального навчання і в умовах проходження студентами педагогічної практики в школі.

3. Принцип варіативності визначає наявність умов для освоєння багатоваріативності педагогічного впливу мистецтва вибору і компонування (модифікації) наявних у теоретичному і практичному арсеналі варіантів педагогічного впливу, набутих досвідом знань, у річчї розуміння конкретних об'єктивних умов у педагогічних ситуаціях. Варіативність припускає своєрідний виконавський артистизм педагога, що полягає в його перевтіленні (у внутрішньому плані) в учня, а також високу комунікативну культуру, педагогічний такт і вміння логічно виражати свої почуття і думки, володіючи педагогічною технікою.

Цей принцип забезпечує сприятливий емоційний клімат навчання і дає змогу максимально використовувати в навчальному процесі особистісні особливості майбутнього педагога.

4. Принцип органічного поєднання колективно-групових і індивідуальних форм навчально-творчої діяльності покликаний забезпечити не тільки традиційне поєднання групових і індивідуальних – лекційних і практичних (форм навчання на факультеті мистецтв та художньої освіти), але також інтеграцію цих форм з метою підвищення їхньої ефективності.

Принцип відіграє важливу роль у становленні цілісності функціонування в комплексній системі творчої підготовки тріади “студент–викладач, студент–студент, студент–старшокласник”.

5. Принцип наступності ґрунтується на використанні досвіду студентів. Комплексна система творчої підготовки розрахована на старші курси факультету мистецтв та художньої освіти, тобто студенти до цього часу вже мають достатній досвід і багаж знань-умінь-навичок роботи зі школярами. Цей досвід і є підставою для реалізації музично-педагогічної творчості.

Отже, цей принцип зумовлює опору комплексної системи творчої підготовки на традиційні форми професійної підготовки у використанні нововведень і педагогічних інновацій.

6. Принцип гедонізму навчальної творчості зумовлює гедоністичний підхід до продуктивного самовираження. Так само, як і продуктивність, гедонізм є показником глибини самовираження, його психотерапевтичного потенціалу і творчих можливостей розрядки внутрішньо-особистісної напруженості людини. Суть цього принципу виражається в необхідності створення умов для досягнення насолоди у навчально-творчій діяльності, яка подається як розвага-гра. Така форма навчально-творчого тренінгу, як і

творчості в цілому, повинна ґрунтуватися на потребі людини в задоволенні, насолоді (катарсисі), і спиратися на любові до предмета творчості, на “спокусі” цим предметом як сутності мистецтва.

У комплексі всі ці принципи визначають пріоритет процесу творчості над його результатом у формуванні і реалізації музично-педагогічної творчості майбутніх фахівців системи масового музично-естетичного виховання молоді.

-
1. *Афанасьев Ю. Л.* Социально-культурный потенциал художественной деятельности. Львов, 1990.
 2. *Ильин В. С.* Проблемы воспитания потребности в знании у школьников. Ростов, 1971. С. 32–33.
 3. *Медушевский В. В.* Интонационная форма музыки. М., 1993.
 4. *Сапожник О.* Музично-естетичне виховання, зміст і структурні компоненти // Рідна школа. 2002. № 12. С. 20–22.
 5. *Сохор А. Н.* Вопросы социологии и эстетики музыки / Сост. М. Арановский. Л., 1981.
 6. *Теплов Б. М.* Психология музыкальных способностей: Избр. труды: 2 т. М., 1985. Т. 1. С. 42–223.

**MUSICAL-PEDAGOGICAL CREATIVITY IN THE EDUCATIONAL
PROCESS OF ART AND ARTISTIC EDUCATION DEPARTMENT OF
PEDAGOGICAL HIGHER SCHOOL**

Oleksandr Stotyka, Iryna Stotyka

*State Pedagogical University of Melitopol'
Lenin Str., 20, UA – 72315 Melitopol', Ukraine.*

The article determines the main foundations of the educational process curriculum improvement at the faculty of arts and artistic education in the terms of a teacher and students subject-subject cooperation in musical-pedagogical creativity. It formulates the principles of creative cooperation complex system developing and functioning in the professional-pedagogical training of students-musicians.

Key words: musical-pedagogical cooperation, complex system of creative training, productive types of creativity.

**МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ТВОРЧЕСТВО В УЧЕБНОМ
ПРОЦЕССЕ ФАКУЛЬТЕТА ИСКУССТВ И ХУДОЖЕСТВЕННОГО
ОБРАЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО
ЗАВЕДЕНИЯ**

Александр Стотыка, Ирина Стотыка

*Мелитопольский государственный педагогический университет
ул. Ленина, 20, 72315 Мелитополь, Запорожская область, Украина.*

Определены основные положения по усовершенствованию содержания учебного процесса на факультете искусств и художественного образования в направлении организации субъект-субъектного взаимодействия преподавателя и студентов в условиях музыкально-педагогического сотворчества. Сформулированы принципы построения и функционирования комплексной системы творческого взаимодействия в профессионально-педагогической подготовке студентов-музыкантов.

Ключевые слова: музыкально-педагогическое сотворчество, комплексная система творческой подготовки, продуктивные виды творчества.

Стаття надійшла до редколегії 17.06.2008
Прийнята до друку 09.10.2008